

Szabó Lilla

Kisebbségi közösségek Háromszéken: románok és cigányok

Jelen tanulmány a háromszéki román és cigány etnikum megjelenését és fejlődését követi végig a népesség-összeírások és a hivatalos statisztikák segítségével. Az adatok értelmezésében és megértésében a kortörténeti dokumentumok, írások segítenek.

A székely őslakosság mellett a 14. század végétől egy új etnikum jelenik meg Erdélyben, melynek első írott említése Zsigmond császár menlevele 1422-ből, ami László nevű cigányvajdának és népének szabad mozgást biztosít Erdélyben (Pozsony 2009: 169). A cigány népcsoport Havasalföld felől érkezik Erdélybe, a török térhódítás elől menekülve északi irányba a Balkánról. Erdély csak az egyik állomása ennek a vándorlási hullámnak, a csoportok nagy része továbbmegy a Magyar Királyság belseje felé, majd Nyugat-Európa többi államába. Magyar nyelvterületen Egyiptomból elmenekült keresztényeknek tartották a cigány közösséget, és a *fáraó népe* megnevezéssel is illették őket (Pozsony 2009: 169). Az önálló erdélyi fejedelemség korában a *cigányok vajdája* tisztség viselője intézte a közösség adminisztratív, pénzügyi és jogi ügyeit (Pozsony 2009: 171). A bevándorló cigány közösség pontos számát azonban nem tudjuk megállapítani, kóborló életmódjuk miatt az összeírásokban szereplő számokat csak jelzésértékűnek tekinthetjük.

A cigányok székelyföldi megjelenése szorosan kapcsolódik a románok betelepedéséhez, hiszen mindkét etnikum a székely társadalomban keletkezett „részt” kihasználva jelenik meg a zárt székely társadalomban a 16. század folyamán. A kiváltó okokat röviden az elkövetkezendőkben ismertetem.

Az 1562-es felkelés és annak visszahatásai újabb tömegeket süllyesztettek jobbágysorba a Székelyföldön. Az 1562-es segesvári országgyűlés kiterjesztette a fejedelem hatalomkörét, új rendszert vezetett be, amely a

székely jogszokások és a székely szabadság alapos megnyirbálását jelentette. A felkelés leverésének következménye a még szigorúbb katonáskodási kötelezettségek és a bevezetett adó, mely a székelyek önként vállalt jobbágyosodását idézte elő. A társadalom hagyományos szerkezetének felbomlása és a vérveszteségek következtében megjelennek az „idegenek” is a székelyek körében, akik a kialakuló nemesi réteg birtokain vállalnak munkát. Ezek az „idegenek” a Moldvából és Havasalföldről beszivárgó románok, akik a befogadó helyi közösségekben a társadalmi megoszlás legalsó rétegéhez tartoztak.

Az 1614-ben Bethlen Gábor által elrendelt általános összeírás a legteljesebb az összes székely lustra közül, székenként, falvanként, név szerint rögzíti a különböző rendekhez tartozókat. Az összeírás a társadalmi kategóriák közötti egyre nagyobb elkülönülést mutatja. Annak ellenére, hogy a fejedelem határozott intézkedésekkel próbálja megállítani a szabad székelyek jobbágyosodását, sokan önként vállalják a kötöttséget a nagy elszegényedés következtében. (Pozsony 2012: 32.) A rendi tagolódás mélyrehatótlását mutatja, hogy Háromszéken ekkor a családfők 25,10%-a jobbágy, 8,13%-a pedig zsellér volt. Úgy tűnik, hogy Háromszéken az eljobbágyosodás folyamata korábban indult meg, mint a többi székekben, a jobbágyok 19,10%-a ősjobbágy, tehát Mihály vajda uralma előtt kerültek függő viszonyba. A legelőrehaladottabb szakaszban ez a folyamat Orbaiszéken volt, ahol a családfők 34,61%-a tartozott az ősjobbágy kategóriába (Pál 1999: 28). Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert a román történetírás egy része hajlamos volt a Székelyföldön minden jobbágyot és zsellért románként tekinteni, a „székely szabadság” mítoszára hivatkozva (Pál 1999: 28).

A lustrából következtetni tudunk az összeírtak nemzetiségére a családevekből, a származási helyből és a jobbágyok neve után fűzött megjegyzésekből. A lustra végén az összeírt családfők számszerűsítését találjuk rétegenként és székekre bontva. A jobbágyok között nagyszámú „jövevényt” találunk, ami azzal magyarázható, hogy a betelepülő románok rendszerint a társadalom legalsó szintjén helyezkedtek el: földművelő jobbágyok voltak, az állattenyésztéssel, főleg pásztorkodással foglalkozók pedig szabadon költöző, de földtelen zsellérek. A 16–17. században még nyitottak voltak a társadalmi felemelkedés útjai a románok számára, lehetőség kínálkozott a székely rendi társadalomba való integrálódásra, általában beházasodással, így sokan önként adták fel nyelvüket és vallásukat saját

érvényesülésük érdekében. Ezeket a családokat nem sorolhatjuk a románok közé, mivel a korai asszimiláció, a székely társadalomba való integrálódásuk miatt valószínűleg ők maguk sem tartják románnak magukat. A 18. századra a társadalmi mobilitás lehetőségei csökkentek a románok számára, leginkább a legalsó szinten kaptak helyet 1848-ig.

Az 1614-es összeírás alapján Háromszéken összesen 79 *oláh fi* volt, ami az összlakosság 3,5%-át jelentette: Kézdiszéken 33 (4,3%), Orbaiszéken 23 (3,75%), Sepsiszéken 23 (2,57%) (SzOkl. Ús. IV. 1998). A román hangzású nevek viselői között találhatunk cigányokat is, hiszen e népcsoport délről, Havasalföldön keresztül vándorolt be Erdélybe, így neveik is román hangzásúak, ami nehezíti a román származásúaktól való különválasztásokat. Ezen kívül találunk 80 Szász nevet, ezek nagy része valóban szász lehetett, bár nem kétséges, hogy szászöldi román is kaphatta ezt a nevet (Pál 1999: 29).

A 17. század folyamán nagy méreteket öltött a be- és kivándorlás Erdélybe/ből és folyamatos volt a 17–18. század folyamán, és nem kötődött etnikumhoz. Székelyek éppúgy részt vettek benne, mint románok, örmények, cigányok vagy más nemzetiségűek. Ez a népességre jellemző fluktuáció a 17. század eleji óriási népességpusztulásnak köszönhető, ami egész Erdélyt sújtotta, beleértve a Székelyföldet is. (Pozsony 2010: 538.) A korabeli gazdasági körülmények között szükség volt a munkáskézre, így a székelyöldi nemesek körében elterjedt szokás volt helybeli jobbágyaik mellé külső jobbágyoknak a felvétele. Folytatódott tehát a románok beköltözése Háromszékre, bár a Kárpátokon túlról érkező románok számára Háromszék csak az egyik első állomás volt, innen később egy részük továbbvándorolt Székelyföld és Erdély belsőbb vidékeire.

A 17–18. századi román bevándorlás fő oka a fanarióta uralom idején megnövekedett paraszti teher, emellett a románságot Erdély nagyobb biztonsága és civilizációs szintje is vonzotta. Az 1699-es görögkeleti románok összeírása,¹ az egyetlen olyan összeírás a 17–18. századból, amely

¹ A 17. század végén berendezkedő Habsburg-kormányzat az Erdélyben elismert három nemzet és négy vallás egységének megbontására törekedett az összeírás elrendelésével. Ennek célja egyrészt a katolikus vallás megerősítése, hiszen közvetett módon a görögkeleti vallásnak a katolikusokkal való unióját segítette elő, másrészt a románok vallási uniója. A görögkeleti egyház hármasságban létezett ekkor: püspökét a havasalföldi metropolita szentelte fel, őt az erdélyi fejedelem erősítette meg, és a református püspök felügyelete alá tartozott. Az uniót az 1699. szeptember 8-i diétán kihirdetett Diploma Leopoldinum rendeli el. (Pál 1999.)

az összes görögkeleti vallású román családfő nevét tartalmazza, a bevándorlás felgyorsult folyamatát tükrözi: Háromszéken összesen 746 románt találnak, ami majdnem tízszerese a század eleji létszámnak, székenként: Sepsiszéken 254, Orbaiszéken 174, Kézdiszéken 241. (Pál 1999: 38–39.) A 17. század folyamán alakultak ki a ma is létező népes román közösségek Orbaiszéknek a havasok lábánál fekvő falvaiban: Kovásznán, Zágomban és Zabolán.

Az alábbi táblázat tartalmazza az 1703. évi és az 1721–22-ben készített adóösszeírások kiegészített adatai alapján készült rendi tagolódást:²

Év	1703		1721–1722		
	Társadalmi rétegek	Család	%	Társadalmi rétegek	Család
nemesek	300	3,4	nemesek	290	4,1
armalisták	766	8,6	armalisták	634	8,8
szabad székelyek	3130	35,0	szabad székelyek	2464	34,4
jobbágyok	2441	27,3	jobbágyok	2133	29,7
zsellérek	295	3,3	zsellérek	538	7,5
alzellérek	850	9,5	molnárok	96	1,4
városlakók (taxások)	194	2,2	városlakók (taxások)	352	4,9
kiváltságosok	–	–	kiváltságosok	–	–
kóborlók	–	–	kóborlók	94	1,4
mentesek	120	1,3	mentesek	30	0,4
nem adózók	839	9,4	udvari szolgák	80	1,1
			tisztviselők,	200	2,8
			papok, tanítók		
			órállók	–	–
			(plájások)		
			vagyontalanok	270	3,5
Összesen	8935	100,0		7181	100,0

² Az adatok Pál-Antal Sándor (2012) összesítéséből származnak, aki székekre bontva állapította meg, kutatásokra alapuló becslések alapján, a XVIII. század eleji székelyföldi népesség rendi tagolódását úgy, hogy a hivatalos adóösszeírások adatait kiegészítette az adómentességet élvezők adataival.

Az 1703-as és az 1721–22-es adatok egymás mellé helyezésével a szűk 20 év alatt bekövetkezett népességfogyást láthatjuk, amely a súlyos szárazság és az azt követő pestisjárvány (az 1708–1711. közötti járvány Moldvából terjedt át, majd 1718–1719-ben újra megjelent Havasalföld irányából) következménye: „Itten 1718-ban, 1603-tól fogva nem ismert, hallatlan, akkora éhség lett, a mi hazánkban. Az éhségtől úgy elharapódzott a pestis, hogy némely falvakban annyian haltak el éhség, mint pestis miatt.”³ A nagyarányú elhalálozás mellett erős elvándorlás jellemző egész Székelyföldre ebben az időszakban, azonban Háromszékről a legnagyobb arányú az elvándorlás (Csáki 2010: 277–287).

Az 1703-as összeírás érzékletesen tükrözi a székelyföldi társadalom lassú átalakulását és a hűbéri társadalmi rend térhódítását: elterjedt a helyi méretű nagybirtok és növekedett a fejekötött rétegek aránya. 1614-ben Háromszéken a lakosság 24,57%-a volt jobbágy és 8,13%-a zsellér, 1703-ban ez az arány már 27,3% jobbágy és 12,8% zsellér. (Pál 1999: 40.) A két fejekötött réteg számarányának nagyméretű növekedése arányosan összefügg a románok bevándorlásával, mivel a letelepedett etnikum tagjai mindannyian jobbágyok vagy zsellérek lettek a helyi közepes- és nagybirtokokon.

Az 1721-es összeírás jól mutatja a 18. század eleji állapotot: a Rákóczi-szabadságharc, a szárazság előidézte éhínség és a pestisjárvány okozta lakosságesökkenést. Háromszéken a telkek egyharmada pusztá maradt, ezekre részben visszatelepültek az elvándoroltak, a többi üresen maradt jobbágy- és zsellértelkekre a földesurak idegeneket telepítettek vagy fogadtak be. Székelyföldön, és ezen belül Háromszéken az összeírás nem név, csak jogi megoszlás alapján tünteti fel a lakosságot. A 7181 háztartás az 1703-as 8935 családhoz viszonyítva erős fogyást mutat, korabeli becslések alapján az elhalálozottak száma 18 000 fő körül mozog. (Csáki Á. 2010, Pál-Antal 2012.) A megmaradt népesség mintegy 37%-a jobbágy és zsellér. A külön kategóriaként feltűnő molnárok a betelepülő román jobbágyok vagy zsellérek mestersége lehetett, mivel a sok munkanapot igénybe vevő malomfavágás, valamint a malmok és a gátak építése, illetve javítása miatt a székelyek nem vállalták a mesterség úzésének terheit. (Pál 1999: 42.)

³ Lakatos István csikozmási esperes-plébános feljegyzése. Forrás: SzOkl,VII. 1898: 222–223.

A 18. században egy új jelenség is megfigyelhető. A románok eddig a meglévő falvakba telepedtek be, most megjelennek a román telepek is. Az új települések egy része tudatos földesúri telepítés eredménye. Néhányan közülük, pl. Bükszád és Mikóújfalua a Háromszékbe ékelődött Felső-Fehér vármegyei területen feküdt, Háromszéken pl. Nagypatak, a Kisborosnyó melletti Kispatak, Bodzaforduló, Szitabodza és Tálpatak azonban új telepeket jelölnek. Az utóbbi települések esetében szinte kivétel nélkül románok által lakott helységekről van szó. A románság mellett nagy számban megindult a cigányok beköltözése is a 18. század közepétől. A vidék falvait előzőnlő cigányokat a hatóságok elfogták és visszatoloncolták a román fejedelemségekbe. A cigányok nagy része nem tért vissza Moldvába vagy Havasalföldre, hanem továbbvándorolt az ország központi területe, az Alföld felé. Az ittmaradók számáról nem maradtak fenn adatok, kóbor életmódjuk miatt nem adóztak, így nyilvántartásba sem vették őket.

A 18–19. század fordulójára a románok számának fogyása, illetve stagnálása jellemző. A románság egy része teljesen beolvadt a helyi székely lakosságba, a másik része pedig, amely telepekbe szerveződve, elkülönülten élt, mind a mai napig fennmaradt. Orbán Balázs is nagyjából hasonló képet adott: „A kizárólag Háromszékre eső szám pedig kevés kivétellel mind székely, mert ami keleti vallású a szorosán vett Háromszéken van is, annyira el van székelyesedve, hogy csak magyarul beszél, miért őket bátran keleti vallású székelyeknek mondhatjuk. Azok száma, kik az újabb időkben Oláhországból szivárogtak be leginkább a határszél közeli falukba, s kik nemzetiségükhöz ragaszkodva, oláhoknak mondhatók, száma alig mehet 5000-re.” (Orbán 1869 III.: 6.)

Az asszimiláció elsősorban a régebben Háromszéken megtelepedett és a székelyekkel vegyesen élő románokat érintette. A határszéli falvak vagy a tiszta román lakosságú újkori települések és tanyák etnikai viszonyai napjainkig alig változtak. Egyes esetekben a transzhumáló pásztorkodás is ilyen megtartóerőként működött. A határszéli falvakban a folyamatos bevándorlás is erősítette a román etnikumot. (Pozsony 2012: 114–115.) A többségben székelyek által lakott falvakban szórványként élő románok esetében az asszimiláció természetes folyamatként értékelhető, hiszen beköltözésük idején ez jelentette a társadalmi felemelkedés útját, amint már korábban említettem, sokan közülük önként mondanak le nyelvükről és vallásukról, leszármazottjaik pedig már székelyeknek tartják magukat. Egyes esetekben kizárólag a családnév alapján következtethetünk a román eredetre.

A 17. században a románság gyors gyarapodását láthatjuk Háromszéken, míg a század elején 3,5% körül aránylott számuk az összlakosságéhoz, addig a század végére számarányuk elérte a 10%-ot. Az 1699-es vallási összeírás alapján 3350 fő körül lehetett a román személyek száma Háromszéken, 1733-ban 3896 főt írtak össze, 1750-ben 4017 személy szerepel az egyházi kimutatásokban, 1762-ben pedig 6852 személy. Ez utóbbi alapján megállapíthatjuk, hogy a 18. század közepén Háromszéken a románok számaránya meghaladta a 13%-ot. (Pál 1999: 67.)

A közel egy évszázaddal később készült, az 1850–1851. évi osztrák hatóságok általi, katonai célzatú összeírás alapján Háromszék összlakossága 114390 fő, ebből román 16 139 (14,1%), magyar 94 697 (82,8%), német 152 (0,1%), zsidó 69 (0,1%), cigány 3038 (2,7%), egyéb 3402 (3,0%) (Varga 1998a: 359–368). Egy évszázad alatt a románság számarányának enyhe növekedését tapasztalhatjuk, ami a mérséklődő bevándorlás és a lassú asszimilációs folyamat eredményeit mutatja.

A dolgozatban vizsgált települések esetében az 1850. évi összeírástól követem végig a népesség arányainak változását, mivel ez az első teljes és megbízható lakossági felmérés. Az Osztrák–Magyar Monarchia idején készült, majd a magyar és a román hatóságok végezte népesség-összeírások Háromszékre vonatkozó adatait az alábbi táblázat foglalja össze (Varga 1998a: 368; www.insse.ro):

Év	Összesen	Román	Magyar	Német	Egyéb	Zsidó	Cigány	Ukrán	Szerb	Szlovák
1850	114390	14,1	82,8	0,1	3,0	0,1	2,7	–	–	–
1880	127264	9,4	89,9	0,4	0,3	–	–	–	0,1	0,2
1890	132049	9,8	88,9	0,4	0,9	–	–	–	–	0,2
1900	139316	10,8	88,5	0,2	0,5	–	–	0,1	–	0,2
1910	148933	11,5	87,5	0,4	0,6	–	–	–	–	0,1
1920	146971	16,9	81,9	0,3	0,9	0,6	–	–	–	–
1930a	152563	16,5	82,7	0,4	0,4	0,1	–	–	–	–
1930n	152563	19,9	76,7	0,5	2,9	0,5	2,0	–	–	0,1
1941	168761	12,9	85,0	0,3	1,8	–	–	–	–	–
1956	172509	18,2	79,0	0,3	2,5	0,1	2,0	–	–	–

Év	Összesen	Román	Magyar	Német	Egyéb	Zsidó	Cigány	Ukrán	Szerb	Szlovák
1966a	176858	19,1	80,5	0,1	0,3	–	–	–	–	–
1966n	176858	19,3	79,4	0,2	1,1	–	0,8	–	–	–
1977	199017	19,6	78,5	0,1	1,8	–	1,8	–	–	–
1992a	233256	23,7	76,2	0,1	–	–	–	–	–	–
1992n	233256	23,4	75,2	0,1	1,3	–	1,1	–	–	–
2002	222449	23,3	73,7	0,1	–	–	2,7	0,1	0,1	–
2011	210177	21,4	71,6	0,1	3,0	0,1	3,9	0,1	0,1	–

Az ország nemzetiségi viszonyainak felmérését, az anyanyelvre vonatkozó kérdőpont beiktatásával, az 1880. évi népszámlálás rögzíti.⁴ Az anyanyelvi kérdőpont válaszrovatába azt is rögzítették, hogy a megszámlált anyanyelvén kívül milyen más hazai nyelvet/ket beszélt. Az adatok tükrében a 127 264 fő összlakosságából román 12 048 (9,4%), magyar 114 378 (89,9%), német 474 (0,4%), egyéb 364 (0,3%), szerb 6, szlovák 21 (0,2%). (Varga 1998a: 359–368.)

A tízévente rögzített népszámlálási adatok 1920-ig a magyar lakosság lassú, de folyamatos fogyását rögzíti: 1880-ban 89,9%-ban lakják magyarok Háromszéket, 1920-ra már csak 81,9%-os arányban jelenik meg a magyar közösség. E jelenséggel párhuzamosan a román etnikum folyamatosan növekedését követhetjük végig: míg 1880-ban Háromszék összlakosságának 9,4%-át alkotják román nemzetiségűek, addig 1920-ra számárányuk 16,9%-ra emelkedik. Közel 40 éve leforgása alatt a magyar lakosság 8%-os fogyást, a román közösség pedig 7,5%-os növekedést mutat. A magyar etnikum veszteségében az I. világháború nagyméretű pusztítása is érződik, teret adva a román etnikum nagyobb méretű gyarapodásának.

A nemzetiségi jelleg és az anyanyelvi hovatartozás közötti összefüggés néhány etnikum esetében – mint például a cigányság – kevésbé nyilvánvaló, mivel a cigányul beszélők aránya elenyésző a cigány nemzetiségiek

⁴ Az 1853-ban megrendezett első Nemzetközi Statisztikai Kongresszuson merült fel a „beszélt nyelv” felvétele a népszámlálási ívekre, amit az 1860-as Kongresszus az államok hatáskörébe rendelt opcionális kérdésként. Az 1873-as Kongresszus már javasolja az államoknak, hogy a nyelvre vonatkozó kérdést is tegyék fel a népszámláláskor.

körében, a letelepedett cigányság túlnyomó többsége az öt befogadó faluközösség nyelvét vette át, így lélekszámukról nem kapunk pontos tájékoztatást. Ugyanez a helyzet a zsidósággal is, mivel több anyanyelv között oszlott meg, és az akkori ország leginkább magyarosodott vallási-etnikai népcsoportjának tekinthető.

A bukaresti román statisztikai hivatal által készített népszámlálások közül a szakértők az 1930-as összeírás eredményeit tartják a legobjektívebbnek és a legmegbízhatóbbnak, bár nehezen képzelhető el, hogy a népszámlálási bizottság maradéktalanul felül tudott emelkedni a román nemzetiségi statisztika „származásra való beidegzettségén”, és nemzeti elfogultságtól mentesen, a hagyományos szemléletmóddal gyökeresen szakítva hajtotta volna végre a népesség etnikai jellemzőinek számbavételét. A népszámlálásnak a nemzetiségi hovatartozást vizsgáló kérdésére rögzített adatokra a kor magyar statisztikusai gyanakvással tekintettek, a népszámlálás felekezeti adatait felhasználva bebizonyították, hogy a „származásra való beidegzettség” reflexei az 1930-as népszámláláskor megint működésbe léptek, nem csupán a nemzetiségi, hanem az anyanyelvi kimutatások esetében is. (Varga 1998b.) Az 1930-as népszámlálás adatai a magyar lakosság drasztikus csökkenését mutatják, 76,7%-ban határozva meg a Háromszéken élő magyarok számarányát, míg a román etnikum rohamos gyarapodását láthatjuk, számarányuk eléri a 19,9%-ot. A népszámlálási adatok kezelésénél figyelembe kell vennünk a román államberendezkedés legitimizációs törekvéseit.

Az 1941-es magyar népszámlálás eredményei rögzítették az anyanyelvi, nemzetiségi, felekezeti, valamint a magyar nyelv ismeretére vonatkozó adatokat is. A nemzetiségi bevallásra vonatkozó adatok szinte összevetetetlenek a megelőző román népszámlálás azonos adatsoraival. A felekezeti és az anyanyelvi adatok összehasonlítása során azonban számolni kell azzal a ténnyel, hogy a megváltozott hatalmi helyzet külső és belső vándorlásokat idézett elő, amelyek jelentősen módosították a korábbi etnikai viszonyokat. Ez az összeírás nem mutat nagy eltérést az 1910-es évi népszámlálás adataitól, a magyarok számarányát 85%-ban, a román lakosságét pedig 12,9%-ban határozza meg.

Az 1956-os évi népszámlálás adatai nagy valószínűséggel az adatfelvétel időpontjában feltételezhető tényleges állapotokat tükrözik: Háromszék összlakossága 79%-ban magyar, 18,2%-ban pedig román nemzetiségű. Az 1966-os összeírás a magyar nemzetiség kismértékű növekedését (79,4%)

mutatja, a román etnikum erőteljesebb növekedésével (19,3%) szemben. A magyarországi szakemberek a népesség nyelvi-nemzeti megoszlásáról kiadott hivatalos közleményt kételkedéssel fogadták, és a romániai magyarság helyzetét taglaló írásaikban inkább a saját becsléseikre hagyatkoztak. (Varga 1998b.)

Az 1977-es népszámlálás adatai kapcsolatban állnak a román párt-politika nemzeti homogenizációs törekvéseivel, amelyek az 1970-es évek második felétől éreztették hatásukat Erdély-szerte. A Kovászna megyére vonatkozó adatok még nem tükrözik a falurombolási terv és az iparosítás következményeit, mivel Háromszéken inkább az 1980-as években történtek nagyobb méretű betelepítések. Az új „telepesek” főleg a nagyobb városokban kaptak lakást és munkát, származásukat tekintve főleg az Ókirályságból érkezett román nemzetiségűek voltak. Háromszéken a betelepítések főleg a megyeközpontot, Sepsiszentgyörgyöt érintették, de Kézdivásárhelyre is érkeztek kisebb arányban románok. A falvak népese-désarányai is a román lakosság térnyerését rögzítik, ez részben a természetes szaporulatnak, részben pedig az új betelepítéseknek az eredménye. Ide soroljuk a magyar községekbe központilag kihelyezett közalkalmazot-takat, köztisztviselőket, rendőröket.

Az 1992-es népszámlálás adatai a magyarság lélekszámának csökkenését regisztrálják, az összlakosság 75,2%-át teszik ki, illetve a román népesség növekedését, 23,4%-os számaránnyal. A magyarok lélekszámának adataiból a magyar anyanyelvű cigányok lélekszámát kivonva kapjuk meg a valós adatokat. Ez a magyarányú lakosságsökkenés a Ceaușescu-korszak betelepítéseivel kapcsolható össze, illetve az 1989 előtt Nyugat-Európa államaiba, az 1989 után Magyarországra és a világ más tájaira elvándorolt magyarok magas számával.

A 2002-es és a 2011-es népszámlálások a lakosság folyamatos fogyását tükrözik, arányos csökkenés figyelhető meg mind a magyar (2002-ben 73,7%, 2011-ben már 71,6% a számarányuk az összlakossághoz viszonyítva), mind a román (2002-ben 23,3%, 2011-ben 21,4%) lakosság számarányait illetően. E folyamattal ellentétesen növekedik a cigány lakosság (2002-ben 2,7%-os arányt írtak össze, 2011-ben pedig már 3,9%-ra nőtt az összlakossághoz viszonyított számaránya), ami nagy valószínűséggel a roma identitás vállalásával, az országosan megnyilvánuló cigány mozgalmak hatására változik. A cigány lakosság korábban nagy többségében magyar nemzetiségűnek vallotta magát, ezek identitásváltása is hozzájárult

a magyarok számarányának csökkenéséhez. Az utolsó két népszámlálás adatai alapján 7,3%-os fogyással számolhatunk Kovászna megye összlakossága körében, és 7,5%-os fogyással a magyar lakosság tekintetében. A fogyás mértékét okozó legfontosabb tényezők a természetes népmozgalom, a migráció és az asszimiláció. (Kiss–Barna 2012: 28.)

Orbaiszék cigány lakosságának nyelvi megoszlását a 2002-es és a 2011-es népszámlálás adatai alapján az alábbi táblázat összesíti:⁵

Év	Teljes népesség	Romák becsült		Roma		Magyar		Román	
		száma	aránya	szám	%	szám	%	szám	%
2002	27348	3421	12,5	548	16,0	1923	56,2	950	27,8
2011	25229	4111	16,3	788	19,2	2141	52,1	1182	28,8

A fenti adatok is mutatják, hogy a szék cigány lakosságának nagy része még mindig magyar vagy román etnikumúnak vallja magát a hivatalos összeírások alkalmával. A 2002-es becsült adatokhoz viszonyítva 16%-ban vállalták a cigány etnikumot, míg 2011-ben a cigány közösségnek már 19,2%-a felvállalta származását. A cigány identitás vállalása a hivatalos szervek előtt azonban még várat magára, nem hivatalosan a Székelyföldön lakó cigányok a felvett nyelvtől függetlenül cigánynak tartják magukat.

A felsorakoztatott adatok a szükségszerű megoldásoktól (azért telepítik be a románokat a földesurak, hogy legyen, aki megművelje földjeiket), az erőszakos népességarány megváltoztatásáig (a kommunizmus ideje alatt történt betelepítések) követték végig Háromszék etnikai arculatának változásait a hivatalos adatok tükrében.

⁵ Az adatok forrása: Kiss–Barna 2012: 54.

Szakirodalom

CSÁKI Árpád

2010 Szárazság és pestis Háromszéken 1717–1720-ban. *Acta Siculica*. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 277–287.

Institutul Național de Statistică România

2013 *Recensământul populației și locuințelor – 2011*. București.

KISS Tamás – BARNÁ Gergő

2012 *Népszámlálás 2011. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében. Demográfiai és statisztikai elemzés*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár.

ORBÁN Balázs

1868–1873 *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népművészeti szempontból I–IV*. Pest.

PÁL Judit

1999 A románok háromszéki betelepülésének néhány kérdése (1614–1850). In: Hermann Gusztáv Mihály (szerk.): *A többség kisebbsége*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 25–97.

PÁL-ANTAL Sándor

2012 Népeségi viszonyok a Székelyföldön a 18. század elején. *Erdélyi Múzeum* LXXIV. (2) 1–19.

POZSONY Ferenc

2009 *Erdély népei*. Szászok, örmények, székely szombatosok, cigányok. Egyetemi jegyzet. KJNT – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár.

2010 Orbaiszéki települések társadalmának változása. *Acta Siculica*. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 535–564.

2012 *Zabola. Egy polgárosult orbaiszéki falu kulturális öröksége*. Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy.

Székely Oklevéltár VII. 1690–1750.

1898 Dr. Szádeczky Lajos (szerk.). Ny. Gombos Ferencz Lyceum-Nyomdájában, Kolozsvár.

Székely Oklevéltár IV. Új sorozat.

1998 Székely népesség-összeírások 1575–1627. Bevezetéssel és jegyzetekkel közléteszi Demény Lajos. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

Székely Oklevéltár VI. Új sorozat.

2000 Székely népesség-összeírások 1635–1653. Bevezetéssel és jegyzetekkel közléteszi Demény Lajos. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár
VARGA E. Árpád

1998a *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*. I. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850–1992 között. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

1998b *Fejezetek a jelenkori Erdély népesedéstörténetéből*. Püski Könyvkiadó, Budapest.

Comunitățile de români și rromi în județul Covasna (Trei Scaune)

Comunitățile de români și rromi au apărut de-a lungul secolului al XVI-lea pe teritoriul județului Covasna. Pierderile mari de oameni ale secuilor în luptele pentru libertate precum și valurile de emigrare au făcut posibil ca românii și rromii veniți din Țările Române să se așeze în rândul lor ca jeleri sau iobagi. Prezentul studiu urmărește dezvoltarea demografică a celor două comunități, asimilarea precum și segregarea lor. Sursele statisticilor prezentate sunt recensămintele organizate de către autoritățile austriece, ungare și române. Datele prezentate sunt interpretate în context istorico-social care să rezulte o privire în ansamblu asupra proceselor și conceptelor asociate cu schimbările demografice din zonă.

The Presence of the Romanian and the Gypsy Community in Háromszék Area (Covasna County)

The Romanian and the Gypsy communities appeared around the 16th century in the area inhabited by the Szeklers, due to the losses suffered during the ongoing wars. The new inhabitants were regarded as cotters and villeins situated on the under most level of the society. The aim of this study is to follow their demographic development, assimilation, and segregation during the centuries coming. Data presented in the study is based on the censuses organized by the Hungarian and the Romanian authorities starting from the 16th century. The statistics presented are interpreted in historical-social context in order to reflect the processes and the concepts associated with demographic changes.